

XXXVII. međunarodna konferencija okruglog stola o arhivima (CITRA), Cape Town, 21–25. listopada 2003.

U Cape Townu, Južna Afrika, održana je od 21. do 25. listopada 37. međunarodna konferencija okruglog stola o arhivima na temu *Arhivi i ljudska prava*.

Konferencija je okupila 168 sudionika, ravnatelje nacionalnih arhiva iz 70 zemalja te predstavnike nacionalnih i međunarodnih arhivističkih udruženja, koji su kroz tri tematske sjednice raspravljali o ključnim pitanjima vezanim uz ulogu arhiva u društvu. Istaknuto je kako su arhivi, naročito u zemljama koje prolaze proces tranzicije, od temeljne važnosti kao dokaz u prilog prava žrtava na odštetu, prijeko potreban element pamćenja zajednice, sredstvo utvrđivanja odgovornosti za kršenja prava, te osnova za pomirbu i sveopću pravедnost.

Kroz tri tematske sjednice: *Suočavanje i prosuđivanje prošlosti – vladini i međuvladini izvori*, *Rekonstruiranje sjećanja i identiteta – međunarodni nevladini izvori* i *Očuvanje sjećanja tradicionalnih afričkih društava – arhivi i pravo na dostojanstvo*, predstavljena su brojna zanimljiva izlaganja. Istaknut ću neka od njih. Klaus Oldenhage, potpredsjednik njemačkog Bundesarchiva, osvrnuo se u svom izlaganju na dva represivna sustava koja su se u prošlom stoljeću izmijenila na tlu Njemačke te na arhivsko gradivo prikupljeno u Bundesarchivu koje potječe od tih režima. Suradnja arhivista i prokuratora na utvrđivanju progona i odgovornosti, u rješavanju zahtjeva za odštetama započeta po završetku Drugog svjetskog rata, doživjela je svoju reprizu 1990. u trenutku otvaranja arhiva Istočne Njemačke. Arhivi su, po mišljenju Oldenhaga, najpogodniji za dokumentiranje ljudskih prava i njihovo kršenja, bez obzira na to kad su se u prošlosti ona dogodila. Izlaganje Glorie Alberti, predstavnice UNESCO-va područnog ureda za obrazovanje u Latinskoj Americi i na Karibima, bilo je posvećeno *Arhivima boli u Latinskoj Americi*. Riječ je o dokumentacijskim zbirkama različitih organizacija za zaštitu ljudskih prava koje djeluju na tlu Latinske Amerike, a koje su nastale iz neposredne i prijeko potrebe da se prikupe informacije kako bi se obranili životi. Pojedinci su tražeći pomoć ovih organizacija, donosili dokumente, ponekad i dijelove odjeće, u nadi da će se pronaći i zaštititi članovi njihovih obitelji te prijatelji koji su bili zatočeni ili su nestali. Ovo gradivo, prikupljeno iz potrebe za zaštitom ljudskih prava, danas dobiva na vrijednosti kao neprocjenjiv, zapanjujući indikator prošlosti. Arhivist Međunarodne organizacije Crvenoga križa Georges Willemin govorio je o općim fondovima ove organizacije koji sadržavaju dokumente o svim važnim sukobima modernoga doba. Istaknuo je važnost gradiva nastalog radom Središnje službe za pronalaženje nestalih osoba koje omogućuje utvrđivanje sudbine pojedinaca i u tom je smislu neizbježno za rekonstrukciju identiteta žrtve. Ravnatelj Nacionalnog arhiva Nigera Idrissa Yansambou govorio je o dvije zbirke usmenih i rukopisnih izvora koje su od neprocjenjive važnosti za očuvanje pamćenja nigerskoga naroda. Radi se o zbirci zvučnih zapisa koju čini preko 3500 tisuće magnetnih traka koje sadržavaju usmena svjedočanstva o nigerskoj tradiciji, glazbi, povijesti, religiji, politici te zbirci rukopisa (najstariji dokument potječe iz 14. stoljeća), pisanih na afričkim jezicima ali arapskim pismom, koji obrađuju povijest, teologiju i mistiku islama, astrologiju, književnost, medicinu, okultne znanosti, politiku. O Arhivima i afričkoj renesansi govorio je Graham Dominy, ravnatelj Nacionalnog arhiva Južne Afrike. Kolonizacijom Afrike ljudska su prava na dostojanstvo i samoizražavanje sustavno zatirana, što je ostavilo duboke posljedice na svijest Afrikanaca o sebi samima, kao i na to kako ih doživljavaju stranci. Koncept afričke renesanse podrazumijeva upravo vraćanje dostojanstva te omogućivanje intelektualnoga napretka. U tom je smislu predstavljen zajednički projekt Južne Afrike i Malija na zaštiti srednjovjekovnih rukopisa pohranjenih u Institutu u Timbuktu.

U diskusijama nakon izlaganja postavljena su i raspravljana brojna pitanja: Kako pomiriti potragu za istinom i pravo na privatnost? Kako pomiriti obvezu sjećanja i pravo na

zaborav? Kako osigurati čuvanje osjetljivih dokumenata, imajući na umu njihovu moguću zloupotrebu? Kako učiniti organizacije za zaštitu ljudskih prava svjesnima potrebe dugoročne zaštite izvora jedinstvenih i vitalnih za pojedince i društva? Kako poduprijeti arhiviste koji obavljaju svoju misiju očuvanja zapisa u teškim i ponekad opasnim okolnostima? Odlučeno je da se ova pitanja tijekom narednih mjeseci i godina poprate nizom konkretnih inicijativa i projekata. Posebno je odlučeno da se brojni javni i privatni arhivski izvori o povijesti kršenja ljudskih prava identificiraju i uključe u vodič koji će izraditi ICA. Također, ICA će ustanoviti nagradu za institucije, organizacije, udruženja ili pojedince koji su svojim radom pridonijeli zaštiti ili otkrivanju arhivskoga gradiva koje se tiče ljudskih prava ili njihova kršenja. Ustanovit će se i putujuća ili virtualna izložba na temu *Arhivi i ljudska prava*.

Ministri odgovorni za arhive u vladama devet afričkih zemalja iskoristili su sudjelovanje na ovogodišnjoj CITRA-i za zajednički sastanak i usvajanje Deklaracije o arhivima u Africi. Deklaracija ističe važnost arhivskoga naslijeđa Afrike i potrebu razvijanja kapaciteta za zaštitu i upravljanje elektronskim spisima. Pozvane su sve afričke vlade da pokrenu programe za upravljanje vladinim spisima, da podrže otvoreniju, transparentniju i odgovorniju upravu.

Tijekom konferencije održani su sastanci administrativnih tijela te sastanci regionalnih ogranaka Međunarodnog arhivskog vijeća. Na sastanku regionalnog ogranka za Europu (EURBICA) podneseno je izvješće o radu u proteklom razdoblju te su dogovorene aktivnosti u idućoj godini, kao i pripreme oko predstojećih izbora za dužnosnike administrativnih tijela i ogranaka ICA-e, koji će se održati iduće godine u Beču. Konferencija je završena sastankom delegata ICA-e na kojem je usvojena sljedeća rezolucija:

**REZOLUCIJA SASTANKA DELEGATA MEĐUNARODNOG ARHIVSKOG
VIJEĆA
Cape Town, 24. listopada 2003.**

Ravnatelji nacionalnih arhiva i predsjednici nacionalnih, stručnih udruženja, članovi Međunarodnog arhivskog vijeća (ICA) na susretu u Cape Townu prilikom održavanja 37. međunarodne konferencije Okruglog stola o arhivima donijeli su

OPĆU REZOLUCIJU

- 1.1. Podsjećamo na pravo i odgovornost svake zemlje da zaštiti svoje kulturno naslijeđe te sukladno Općoj deklaraciji o kulturnoj raznolikosti jednoglasno prihvaćenoj od UNESCO-a 2001.¹ godine podržavamo projekt razvoja međunarodne konvencije o kulturnoj raznolikosti kao što je preporučeno na 32. generalnoj skupštini.
- 1.2. Podsjećamo na rezoluciju prihvaćenu na CITRA-i u Marseillesu 2002. godine te pozivamo vlade da njihovi predstavnici na Svjetskoj konferenciji o informacijskom društvu podupru promicanje očuvanja i dugoročnoga pristupa arhivskom gradivu.
- 1.3. Duboko zabrinuti požarima i pljačkama koji su pogodili arhive i druge kulturne institucije te odnošenjem vladinih dokumenata u Iraku 2003. godine, prihvaćajući rezoluciju IFLA-e od 9. rujna 2003.², preporučujemo:

¹ <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127161e.pdf#page=9>

² <http://www.ifla.org/IV/ifla69/IE7e.pdf>, resolution 7, pp. 4–5

- da vlade, koje to do sada nisu, ratificiraju Konvenciju o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanoga sukoba prihvaćenu u Hagu 1954. i 1999. godine
- da Koalicijske snage u Iraku promiču zaštitu arhiva u Iraku, dopuste procjenu štete učinjene arhivima i ustanovljenje plana rada za njihovo obnavljanje; osiguraju potrebna sredstva za rekonstrukciju, opremanje i uspostavljanje iračkoga nacionalnog arhivskog sustava usko surađujući s iračkim stručnjacima
- da sve zemlje u najskorije vrijeme poduzmu korake za nadziranje trgovine antikvitetima, uključujući dokumente, te da podrže nastojanja da se rekonstruira iračka informacijska infrastruktura i očuva preostala vrijedna pisana baština
- da članovi ICA-e oforme u svojim zemljama Nacionalno vijeće plavog štita za zaštitu kulturnih dobara u slučaju prirodnih katastrofa ili drugih nesreća koje je prouzrokovao čovjek
- da relevantne organizacije UN-a u mandat svojih misija za očuvanje mira uključe zaštitu zapisa od uništenja i premještanja.

REZOLUCIJA O ARHIVIMA I KRŠENJU LJUDSKIH PRAVA

Podsjećajući na rezolucije:

- iz Edinburgha, CITRA 1997., o pomoći koju je potrebno uputiti zemljama na koje se odnose preporuke UNESCO-a i studija ICA-e iz 1995. o arhivima službi državne sigurnosti u bivšim represivnim režimima
- iz Seville, Međunarodni kongres o arhivima 2000., koja predlaže razvoj programa za očuvanje takvih arhiva sukladno smjernicama studije iz 1995.
- iz Marseillea, CITRA 2002., koja se odnosi na predaju gradiva policije i bolnica iz razdoblja represije u državne arhive zemalja Latinske Amerike;

Pozivajući se na preporuke Vijeća Europe iz 2000. o pristupu arhivima i iz 2002. o pristupu vladinim dokumentima;

Uzimajući u obzir važnost arhiva u svim državama, naročito u onima koje prolaze proces tranzicije k demokraciji: kao dokazi u prilog prava žrtava na odštetu; kao osnovni element kolektivnog pamćenja; kao sredstvo utvrđivanja odgovornosti za kršenje prava; i kao temelj za pomirenje i opću pravdu;

Uvažavajući njihovu životnu važnost za zaštitu prava zajednice, a također i prava pojedinca, manjina i starosjedilaca;

Svjesni prijatni vladinim i privatnim arhivima čiji dokumenti sadržavaju dokaze o kršenju ljudskih prava, naročito u državama u kojima traju građanski sukobi;

Želeći spriječiti ugnjetavanje i moguća ponavljanja kršenja ljudskih prava;

2.1. Preporučujemo da vlade i međunarodne organizacije:

- 2.1.1. Olakšaju djelotvorno poštivanje gore spomenutih prava, poduzimajući korake za osiguranje očuvanja i zaštite arhiva svih vrsta čije gradivo dokumentira zločine, naročito dokumente službi državne sigurnosti i policija, komisija za izmirenje, međunarodnih tribunala i kaznenih sudova, međuvladinih i međunarodnih organizacija za zaštitu

ljudskih prava te dokumente prikupljene ili nastale radom nevladinih organizacija:

- stavljajući ih pod nadzor novih demokratskih vlasti i javnih arhivskih institucija
- potičući izgradnju novog ili prilagođivanje postojećeg zakonodavstva, kako bi omogućile arhivskim ustanovama njihovu akviziciju i zaštitu, odnosno sklapanje ugovora o depozitu između arhiva i institucija koje nisu u mogućnosti osigurati prikladnu zaštitu dokumentacije
- pružajući ovim ustanovama potrebna financijska sredstva te potrebne kadrove, kako bi im se omogućilo da to gradivo zaštite, stručno obrade i učine dostupnim
- poštujući neovisnost arhivista i slobodu savjesti, kao i njihovu stručnu etiku, kako je to definirano u Etičkom kodeksu prihvaćenom na Međunarodnom kongresu o arhivima u Pekingu 1996.

2.1.2. Obznane postojanje ovoga arhivskoga gradiva i olakšaju njegovu

Dostupnost:

- prilagođujući ili stvarajući adekvatne zakonske okvire za njegovu dostupnost
- osiguravajući pritom da ta rješenja poštuju i privatnost pojedinaca i potrebu za objavljivanjem istine
- olakšavajući identifikaciju i uporabu ovoga arhivskoga gradiva i to izradom vodiča, davanjem obavijesti o tom gradivu na raspolaganje javnosti i njegovim publiciranjem.

2.2. *Pozivamo ICA-u i UNESCO da uvrste programe zaštite ovoga arhivskoga gradiva koji bi uključivali:*

- razvijanje, u suradnji sa zainteresiranim institucijama i udruženjima, međunarodnog vodiča za izvore o povijesti kršenja ljudskih prava u svrhu identificiranja tih izvora i njihove lokacije te njihova objavljivanja
- osuvremenjivanje izvješća o arhivima službi državne sigurnosti bivših represivnih režima
- preporuku zemljama članicama UNESCO-a da predlože plansku registraciju arhiva službi državne sigurnosti bivših represivnih režima i arhiva organizacija za zaštitu ljudskih prava u Registru memorije svijeta
- raspačavanje i prevođenje vodiča arhiva međunarodnih nevladinih organizacija, nastalog u skladu s rezolucijom CITRA-e 2001. iz Reykjavika.

Ivana Prgin